

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ІСНУЮЧИХ СХЕМ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ НЕЗАКОННИМ ШЛЯХОМ

С. В. ЛЕОНОВ, доктор економічних наук, професор;

А. О. БОЙКО, кандидат економічних наук;

С. В. МИНЕНКО

(Сумський державний університет)

Анотація. *Мета статті* полягає в характеристиці індивідуальних особливостей існуючих схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, установленні природи їх виникнення, а також диференціації за спільними ознаками. **Методика дослідження.** *Вирішення поставлених у статті завдань* здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації, порівняння та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** *Проведено групування схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, за джерелом походження незаконних доходів, видом використовуваних активів, інституціональною складовою та каналами реалізації. Доведено необхідність використання різних інструментів державного фінансового моніторингу залежно від виділених груп схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, із метою підвищення національної безпеки держави. Практична значущість результатів дослідження.* У статті обґрунтовано, що легалізація кримінальних доходів вимагає від суб'єктів системи їх запобігання та протидії більш оперативного реагування й координації зусиль із відповідними міжнародними організаціями. Доведено, що природа легалізації кримінальних доходів в Україні полягає в корумпованій владі, значній частці державної власності, низькому рівні фінансового моніторингу послуг фінансових посередників і недосконалій нормативно-правовій базі.

Ключові слова: *схеми легалізації доходів, шахрайство, кримінальні доходи, безпека національної економіки.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. З часів набуття незалежності та формування ринкової економіки й донині Україна залишається країною з численною кількістю схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, що завдає значного удару по національній безпеці. Причиною існування цих схем у 2000-х рр. була недосконала нормативно-правова база регулювання ринкових фінансових відносин та слабка інституційна спроможність органів державного регулювання. В останні роки основною причиною поширення схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, є: високий рівень корумпованості державних органів влади; активний розвиток інформаційних технологій за недосконалих заходів кібербезпеки; неузгоджена діяльність НБУ, Нацкомфінпслуг,

НКЦПФР, МВС, СБУ, Прокуратури та інших органів регулювання.

Саме розташування України в переліку країн із високою ймовірністю використання фінансових установ із метою легалізації кримінальних доходів, а також високим загальним рівнем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, вимагає формування теоретичного підґрунтя диференціації даних схем та визначення їх природи з метою покращення системи державного фінансового моніторингу й досягнення високого рівня національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснювали такі вчені та практики, як П. П. Андрушко [4], О. М. Бандурка [5], Р. О. Баранов [6], О. О. Дудоров [13], В. А. Журавель [14], Н. М. Миро-

ненко [19], С. І. Ніколаюк [21], М. А. Погорецький [22], В. Ю. Шепитько [33] та ін.

Питання типологізації відмивання коштів з огляду тінізації економіки висвітлено у працях О. І. Барановського [7], А. С. Беніцького [9]. У свою чергу, дослідженню міжнародного досвіду легалізації кримінальних коштів присвячені праці С. Г. Гуржій, О. Є. Користіна [16].

Значна увага приділяється вивченню управління банківськими ризиками у сфері відмивання коштів та фінансування тероризму. Це питання висвітлювали у своїх працях такі науковці: Е. Альтман [1], Дж. Ф. Маршалл [2], Ф. Х. Найт [20], П. С. Роуз, В. В. Бобіл [10], Л. А. Бондаренко, Л. В. Кривонос [17], О. К. Криклій [18] та багато інших.

Вивченню способу вчинення злочинів, пов'язаних із легалізацією коштів, отриманих незаконним шляхом, присвячено роботи таких практиків, як Р. С. Белкіна, І. Ф. Герасимова, І. Ф. Пантелеєва, М. П. Яблокова, Г. Г. Зуйкова та ін. [34].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення індивідуальних особливостей існуючих схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, установлення природи їх виникнення та диференціація за спільними ознаками.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розпочинаючи дослідження, присвячене ідентифікації особливостей схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, та подальшого їх групування за спільними ознаками, у першу чергу, визначимо сутність цього поняття. Актуальність даного питання полягає в існуванні значної кількості економічних шахрайств та злочинів, які значно відрізняються один від одного як за механізмом реалізації, так і за метою їх скоєння. У нашому дослідженні ми цілком підтримуємо трактування «легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом», зазначене у ст. 4 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [25]. У цій статті зазначено, що до легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, можна зарахувати операції фінансового характеру та дії, пов'язані з активами, одержаними внаслідок вчинення злочину.

Крім того, до легалізації кримінальних доходів належать дії, спрямовані на приховування чи маскуванню джерел незаконного походження фінансових активів, а також їх переміщення, перетворення та зміну місцезнаходження. Останньою характеристикою легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, є набуття, володіння або використання активів, одержаних унаслідок вчинення злочину.

Таким чином, основною характеристикою схем, які можна зарахувати до легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, є: форма проведення – дії фінансового характеру; спосіб проведення – переміщення, маскуванню, перетворення; результат – володіння фінансовими активами, одержаними внаслідок протиправних дій.

Переходячи до диференціації схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, зазначимо, що встановлені класифікаційні ознаки надають можливість провести їх детальну формалізацію, визначити природу походження та встановити найбільш дієві інструменти протидії даним злочинам на державному рівні.

Отже, запропоновано проводити систематизацію схем легалізації кримінальних доходів за такими ознаками: джерело походження незаконних доходів, вид активу, інституція, що використовується, та канали реалізації. Справедливо зазначити, що майже кожна схема легалізації кримінальних доходів, по-перше, повинна мати джерело, яке надає можливість акумулювати кошти, що носять незаконний характер; по-друге, характеризується видом активу, який виступає об'єктом, за допомогою якого незаконні кошти переміщуються; по-третє, використовувати певний канал, який дозволяє замасковано трансформувати кримінальні кошти; по-четверте, майже кожна схема легалізації реалізується з використанням операцій певних суб'єктів господарювання.

Переходячи до характеристики кожної класифікаційної ознаки, зазначимо, що джерелом походження незаконних доходів можуть бути:

1. Корупційні дії чиновників усіх рівнів. Прикладом схем може бути перерахунок коштів на рахунки фізичних осіб-керівників установ, підприємств, організацій або пов'язаних із ними осіб та подальше придбання активів, інвестування, погашення кредитів чи отримання іншої неправомірної вигоди. Природою виникнення цього джерела є значні повнова-

ження державних чиновників в Україні, які вони можуть застосувати з метою власного збагачення. Найбільш дієвим засобом протидії даним діям є підвищення кримінальної й фінансової відповідальності за вчинені злочини.

2. Державний сектор економіки. Це схеми з оплатою державними підприємствами послуг, які не були надані, маніпуляції з тендерними закупівлями, приватизацією майна [29]. Природою виникнення цього виду джерела легалізації є історичний спосіб управління державним підприємствами в Україні, тобто менеджмент на державних підприємствах намагається не покращити рівень функціонування підприємства, а отримати додаткові доходи за рахунок незаконної діяльності, оскільки тривалість їх управління залежить від політичної ситуації в Україні, яка дуже швидко змінюється. Найбільш дієвим способом боротьби, як і в попередньому випадку, є підвищення кримінальної та фінансової відповідальності за вчинені злочини й максимальна приватизація підприємств, які не мають стратегічного значення для держави.

3. Шахрайство. Основними прикладами є: розкрадання коштів банківських установ (надання кредитів фіктивним підприємствам, виведення коштів через іноземні банки), отримання мікрокредитів за підробленими документами тощо. Природою цього виду легалізації є можливість використати фінансові установи з метою легалізації. Тобто внутрішній фінансовий моніторинг банків або не спроможний, або взагалі не має за мету протидіяти злочинам, пов'язаним із легалізацією кримінальних доходів. Відповідно найбільш дієвим способом протидії є розвиток внутрішньокорпоративної та державної систем фінансового моніторингу.

4. Кіберзлочини. До таких схем належать: підробка платіжних карт, отримання доступу до систем дистанційного банківського обслуговування, фінансові піраміди онлайн, онлайн казино, відмова в обслуговуванні» (DDoS атаки) з метою отримання особистої інформації. Акумуляовані таким чином доходи й інформація використовуються для конвертації доходів у товари через інтернет-магазини, перерахунок коштів через безліч платіжних систем, конвертація у валюту та у криптовалюту [15]. Природою виникнення цього джерела легалізації є розвиток інформаційних технологій,

здобутки яких упроваджуються у фінансову сферу. Протидія в даному напрямку легалізації кримінальних доходів повинна спрямовуватись на формування та подальше вдосконалення підрозділів кіберполіції, які б не тільки здійснювали пошук злочинців, але й попереджували дані злочини.

Інші злочини: крадіжки, грабежі, шантажі тощо.

У свою чергу, активами, які використовуються у процесі легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, є:

1. Високоліквідні активи (золото, діаманти, ювелірні вироби). Застосування схем легалізації доходів із використанням цього виду активу обумовлюється можливістю завищити ціну за них, використовувати їх як засіб платежу та слабким контролем зі сторони багатьох країн за обігом даних предметів. Наприклад, внесення золота на рахунок у банківських металах, із подальшим зняттям їх і використання із зазначенням джерела цих коштів – рахунок у банківських металах, хоча дійсне походження доходів невідоме. Джерелом походження таких схем в Україні є розвинена контрабанда й корупція в органах митного та прикордонного контролю. Механізм протидії даним схемам повинен ґрунтуватись на чіткому обліку всіх дорогоцінних металів і каменів у країні та чітко регламентованому правилі оцінювання їх вартості.

2. Цінні папери. Прикладом цих схем є випуск підприємствами, наприклад, опціонів, їх подальший перепродаж, у тому числі і за кордоном в обхід бірж, потім дані облігації викуповуються, але через дублювання номерів їх сертифікатів продається завищена їх кількість. Іншим прикладом є розрахунок векселем за товари чи послуги одній фірмі, передача між фірмами даного векселя шляхом підроблення звітної документації і у підсумку розрахунок за векселем незаконно отриманими грошима векселедавцем [27]. Природою виникнення таких схем є специфіка конкретних видів цінних паперів, властивості яких дозволяють маскувати схемні операції. В Україні протидію використання цінних паперів у схемних операціях можливо досягти за умови підвищення ефективності наглядової роботи НКЦПФР.

3. Земля. Прикладом схем із використання цього активу є скуповування землі резидентом України, але на позикові кошти нерезидента. Як наслідок, у рахунок погашення позики

нерезидент відчужує всі активи резидента-боржника на свою користь. Іншим прикладом є перепродаж земельних ділянок підставними особами з фальсифікованими документами третім особам. Природою виникнення такого виду легалізації є низький рівень державного регулювання ринку землі в Україні, а механізмом протидії – підвищення контролю за операціями із землею.

4. **Нерухоме майно.** Серед схем, які в якості активу використовують нерухоме майно, можна виділити три групи: перша група пов'язана із придбанням підприємством нерухомості на кредитні кошти, отримані з-за кордону з подальшим продажем нерухомості за завищеною ціною і самоліквідацією підприємства; друга група схем пов'язана з використанням, в основному, соціально незахищених верств населення, відбираючи в них майно, фальсифікуючи документи (про смерть, право власності, заповіт, дарчу) чи обманюючи жертв із подальшим продажем майна третім особам; ознакою третьої групи є використання застави, прикладом таких схем є отримання підприємством кредитних коштів від банку з цільовим призначенням добудови об'єктів нерухомості під заставу цих же об'єктів нерухомості. Потім частина кредитних коштів перераховується на рахунки в банки із дотриманням банківської таємниці, під час транзакції наявність недобудованих об'єктів нерухомості є доказом законності походження коштів, або ж отримання підставними особами кредитів, заставою до яких виявлялись об'єкти нерухомості, оцінені за завищеною ціною через підконтрольне шахраям агентство нерухомості [28]. Природою схем, що пов'язані з цим видом активу, є саме специфіка нерухомості, яка може виступати заставою та бути у володінні незахищених верств населення. Особливість ефективної протидії даним схемам легалізації повинна ґрунтуватись на дієвій системі фінансового моніторингу в банках та ефективній роботі правоохоронної, а також судової систем в Україні, які б захищали інтереси незахищених верств населення.

Переходячи до каналів реалізації схем легалізації кримінальних доходів, зауважимо, що найбільш розповсюдженими є:

1. Використання так званих конвертаційних центрів – фіктивних підприємств, або підприємств, керівні особи яких залучені у процес відмивання доходів, які здійснюють легалізацію коштів шляхом відступлення права ви-

моги, надання фінансової чи благодійної допомоги. Найпоширенішою діяльністю конвертаційних центрів є перетворення безготівкових коштів у готівкові. Ці схеми реалізуються багатьма шляхами та є найпоширенішим видом легалізації кримінальних доходів в Україні. Шахраї ставлять пріоритет даному виду схем легалізації через неможливість прослідкування руху готівки, легкий спосіб розпорощення готівки між підставними особами, які згодом можуть акумулювати готівку в одному місці [26]. Природою виникнення цього каналу легалізації є незначні вимоги до відкриття суб'єктів господарювання та неможливість органів державного регулювання проводити моніторинг діяльності всіх економічних агентів в Україні. Одним із дієвих інструментів протидії даному виду легалізації є активна діяльність НБУ в сфері контролю обігу готівки.

2. Використання платіжних систем. До таких схем належать перерахунок коштів із картових рахунків через платіжні системи, в основному, громадянам інших країн, найчастіше за рахунок несанкціонованого доступу до рахунку, торгівля криптовалютою на міжнародному ринку. Природою виникнення цього каналу легалізації є розвиток банківських технологій та поширення значної кількості різних платіжних систем у банках. Єдиною можливістю ефективною протидії даному виду легалізації є активна співпраця вітчизняних органів регулювання з міжнародними організаціями з боротьби з неофіційними схемами грошових переказів (Світовий банк, ФАТФ, MONEYVAL та ін.).

3. **Контрабанда.** Під час перетину державного кордону готівкових коштів, дорогоцінних металів, інших високоліквідних активів не рідко порушуються митні правила з метою приховання або легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Прикладом таких схем є декларування особою в іноземній країні готівкових коштів, із зазначенням, що вони є власними заощадженнями, при цьому на стороні Української митниці не відбувається декларування зазначених доходів [30]. Природою цього каналу легалізації є індивідуальні митні режими в різних країнах, недосконалість проведення митного контролю та незахищеність певної частини кордону України. Відповідно, механізмом протидії даним схемам легалізації кримінальних доходів є дії, пов'язані з підвищенням ефективності роботи митниці та прикордонної служби України.

4. Банківський переказ. Через цей канал відбуваються як перекази «брудних» грошей між фізичними особами, так і різноманітні розрахунки між юридичними особами. Найчастіше даний канал є основою схем легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Природою активного застосування банківських переказів із метою легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, є можливість за їх допомогою перемістити кошти до будь-якої людини в будь-якій країні. У свою чергу, протидія застосування даного каналу легалізації, як уже зазначалось раніше, полягає в підвищенні системи внутрішнього та зовнішнього фінансового моніторингу банків в Україні.

У межах інститутів, що використовують шахраї з метою легалізації кримінальних доходів, справедливо виділити:

1. Банківські установи. Зазначений вид фінансових інститутів може виступати у процесах легалізації не тільки як канал, через який проходять нелегальні потоки, а і як безпосередній учасник. Наприклад, банк, виступаючи посередником під час продажу однієї компанії іншій, перерахував на рахунок фірми кошти за цінні папери за договорами комісії, видав кредити нерезидентам, при цьому погашення даних кредитів фірмою відбувається за договором поруки, що суперечить кредитним договорам, за якими було надано кредити.

2. Страхові компанії. Основними схемами легалізації на страховому ринку є укладання договорів псевдострахування, перестрахування, організація страхових випадків, підробка страхових документів та ухилення від оподаткування за допомогою страховиків. Наприклад, укладається договір страхування на свідомо невігідних умовах лише на один вид ризику. Через короткий проміжок часу настає страховий випадок, і страхова компанія виплачує страхове відшкодування. Отримавши відшкодування, фірма одразу перераховує ці кошти іншій фірмі як фінансову допомогу, після чого слід коштів втрачається [3].

3. Ломбарди. Найчастіше ломбарди використовуються у схемах легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, конвертуючи ювелірні вироби, інші цінні предмети, предмети розкоші в готівку, нерідко за піддробленими або втраченими документами, що посвідчують особу. Також прикладом може бути надання ломбардом позики з подальшим фіктивним її

погашенням за допомогою векселів чи інших цінних паперів.

4. Кредитні спілки. Типовою схемою за участю кредитної спілки є залучення вкладів великої кількості осіб, своєчасна сплата відсотків та повернення депозитів, але згодом, за умови акумулювання достатньої кількості коштів, видаються кредити підставним особам [31].

Природа використання банків, страховиків, ломбардів та кредитних спілок полягає у специфіці послуг, які вони надають. У свою чергу, комплекс інструментів протидії використанню фінансових посередників із метою легалізації кримінальних доходів полягає в результативній роботі НБУ, Нацкомфінпслуг, НКЦПФР, МВС, СБУ, Прокуратури та інших органів регулювання.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Отже, можна зробити висновок, що природа легалізації кримінальних доходів в Україні полягає в: корумпованій владі; значній частці державної власності; низькому рівні фінансового моніторингу послуг фінансових посередників, бездіяльності правоохоронних та контролюючих органів і недосконалості нормативно-правової бази.

Справедливо зазначити, що складність схем легалізації кримінальних доходів і залучення в них різноманітних інституцій, активів, каналів здійснення вимагає від суб'єктів системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, більш оперативного реагування, координації й консолідації зусиль із відповідними міжнародними організаціями. Крім того, зауважимо, що ефективна протидія процесу легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, в Україні неможлива без узгодженої нормативно-правової бази, а також прийняття нових законів щодо особливостей роботи державних органів нагляду та контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Altman E. J. Financial Ration, Discriminant Analysis, And the Prediction of Corporate Bankruptcy [Електронний ресурс] / E. J. Altman. – Режим доступу: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.154061.1968.tb00843.x/abstract> (дата звернення: 27.02.2019). – Назва з екрана.

2. Marshall J. F. *Financial Engineering: A Complete Guide to Financial Innovation* / J. F. Marshall, P. K. Rose. – NY : Institute of Finance, 1992. – 728 p.
3. Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму [Електронний ресурс]: Департамент фінансових розслідувань, Державна служба фінансового моніторингу України. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2012/20121228/2012_27_12_2012.pdf (дата звернення: 28.02.2019). – Назва з екрана.
4. Андрушко П. П. Проблеми кваліфікації легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом / П. П. Андрушко // *Правова держава: щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. – 2002. – Вип. 13. – С. 334–346.
5. Бандурка А. М. Україна проти «грязных» денег / А. М. Бандурка, С. В. Симовьян. – Харьков : ХНУВС, 2003. – С. 35–45.
6. Баранов Р. О. Сучасні схеми відмивання злочинних коштів у світі та в Україні / Р. О. Баранов // *Аспекти публічного управління*. – 2015. – № 7. – 8 (21–22). – С. 62–69.
7. Барановський О. І. «Відмивання» грошей: сутність та шляхи запобігання. НАН України / О. І. Барановський // *Інститут економічного прогнозування*. – Харків : Форт, 2003. – 472 с.
8. Бекряшев А. К. Тіньова економіка та економічна злочинність : підручник / А. К. Бекряшев. – Режим доступу: <http://newasp.omskreg.ru/bekryash> (дата звернення: 29.02.2019). – Назва з екрана.
9. Беніцький А. С. Легалізація прибутків, здобутих злочинним шляхом: порівняльно-правовий аналіз / А. С. Беніцький // *Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників*. – Т. 18. – Київ : Науково-дослідний інститут «Проблеми людини», 2005. – С. 137–143.
10. Бобиль В. В. Теоретичний аспект комплексної системи антикризового управління банківськими ризиками / В. В. Бобиль // *Банківська справа*. – 2013. – № 2. – С. 3–20.
11. Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Л. А. Бондаренко. – Київ, 2012. – 23 с.
12. Дмитренко М. Г. Легалізація кримінальних доходів та фінансування тероризму: сучасні економічні аспекти і вплив на розвиток банків : монографія / М. Г. Дмитренко. – Київ : УБС НБУ, 2014. – 302 с.
13. Дудоров О. Чи спливають «брудні гроші» на поверхню / О. Дудоров // *Легалізація злочинних прибутків, проблеми кримінально-правової протидії*. – 1998. – № 1. – С. 70–72.
14. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / [В. А. Журавель, М. І. Панов, В. І. Шепітько та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Вид. дім «Ін Юре», 2008. – С. 322–335.
15. Кіберзлочинність та відмивання коштів [Електронний ресурс]: Департамент фінансових розслідувань / Державна служба фінансового моніторингу України. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2013/20131230/tipolog2013.pdf (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
16. Користін О. Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні : монографія / О. Є. Користін. – Київ : ДП «Друкарня МВС України», 2009. – 336 с.
17. Кривонос Л. В. Державне регулювання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: сучасний стан і шляхи розвитку : монографія / Л. В. Кривонос. – Режим доступу: http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2014/4.pdf (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
18. Криклій О. А. Банківський менеджмент : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак,

- О. М. Пожар. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 152 с.
19. Мироненко Н. М. Легалізація (відмивання) коштів – різні підходи до поняття: бюлетень з обміну досвідом роботи / Н. М. Мироненко. – Київ : МВС України, 2001. – С. 25–28.
20. Найт Ф. Х. Ризик, невизначеність та прибуток / Ф. Х. Найт. – Москва : Дело, 2013. – 360 с.
21. Ніколаюк С. І. Проблеми оперативного забезпечення протидії легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом / С. І. Ніколаюк, А. Г. Семчук // Науковий вісник НАВСУ. – 2003. – № 4. – С. 153–161.
22. Особливості розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. / [О. В. Бищовець, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва та ін.]; за ред. М. А. Погорецького та Д. В. Сергєєвої. – Київ : Алерта, 2015. – С. 279–300.
23. Прасолова С. П. Банківські операції : навч. посіб. / С. П. Прасолова. – Київ : ЦУЛ, 2013. – 568 с.
24. Примостка Л. О. Регулювання діяльності банків в умовах глобальних викликів : монографія / Л. О. Примостка, М. М. Диба, І. В. Краснова. – Київ : ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана, КНЕУ, 2012. – 459 с.
25. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс] : Закон України від 24 листопада 2018 р. № 1702-VII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
26. Ризики використання готівки / Державна служба фінансового моніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180103/2017%20Nalichka.pdf (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
27. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних в результаті здійснення фінансових операцій з неліквідними цінними паперами [Електронний ресурс] : Наказ Держфінмоніторингу України від 20 грудня 2007 р. № 230. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2007/25.12.2007/Typologies.htm (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
28. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через ринок нерухомого майна [Електронний ресурс] : Наказ Держфінмоніторингу України від 19 грудня 2008 р. № 265. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=114&art_id=998&lang=uk (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
29. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки. Київ, 2017. – 126 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2017/20170221/Zmist%201.pdf (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
30. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік. Київ, 2018. – 148 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180423/Typologia_ukr.pdf. (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
31. Типологія легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через небанківські фінансові установи із залученням коштів та інших активів громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2010/30.12.2010/tipolog2010.pdf (дата звернення: 01.03.2019). – Назва з екрана.
32. Фінансовий моніторинг в банку : навч. посіб. / С. О. Дмитров, В. В. Коваленко, А. В. Єжов, О. М. Бережний. – Суми : Університетська книга, 2008. – 336 с.
33. Шепитько В. Ю. Преступные технологии легализации (отмывания) денежных средств и способы их разоблачения : науч.-практ. по-

- собие / В. Ю. Шепитько. – Харьков : Гриф, 2002. – 24 с.
34. Яблоков Н. П. Криминалистика : учебник / Н. П. Яблоков. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : Юристъ, 2005. – 781 с.
- ### REFERENCES
1. Al'tman, E. YA. Finansovyy ratsion, dyskryminantnyy analiz i prohnozuvannya korporativnoho bankrutstva [Discriminant Analysis, And the Prediction of Corporate Bankruptcy]. <http://onlinelibrary.wiley.com/wol1/doi/10.1111/j.154061.1968.tb00843.x/abstract>. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/wol1/doi/10.1111/j.154061.1968.tb00843.x/abstract> (accessed 27.02.2019).
  2. Marshall, Dzh. F. (1992). Finansovyy inzhynirynh: Povne kerivnytstvo po finansovym innovatsiyam. [*A Complete Guide to Financial Innovation*]. NY : Institute of Finance, 728.
  3. Aktual'ni metody i sposoby lehalizatsiyi (vidmyvannya) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, ta finansuvannya teroryzmu: [Current methods and methods of legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing]. – Departament finansovykh rozsliduvan' Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrayiny. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2012/20121228/2012_27_12_2012.pdf. (accessed 28.02.2019) [in Ukrainian].
  4. Andrushko, P. P. (2002). Problemy kvalifikatsiyi lehalizatsiyi (vidmyvannya) hroshovykh koshtiv ta inshoho mayna, zdobutykh zlochynnym shlyakhom. [*Problems of qualification of legalization (laundering) of money and other property acquired by criminal means.*]. Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats' Instytutu derzhavy i pravo im. V. M. Korets'koho NAN Ukrayiny, (13), 334–346 [in Ukrainian].
  5. Bandurka, A. M. & Symov'yan, S. V. (2003). Ukrayna protyv "hryaznykh" deneh. [Ukraine against "dirty" money]. Xar'kov : KHNUVS [in Russian].
  6. Baranov, R. O. (2015) Suchasni skhemy vidmyvannya zlochynnykh koshtiv u sviti ta v Ukrayini [*Modern schemes of money laundering in the world and in Ukraine*]. Aspekty publichnoho upravlinnya : nauk. zhurn. – Mechanisms of public management, 7–8 (21–22), 62–69.
  7. Baranovs'kyy, O. I. (2003) "Vidmyvannya" hroshey: sutnist' ta shlyakhy zapobihannya. NAN Ukrayiny. [*Money laundering: the essence and ways to prevent it*]. Instytut ekonomichnoho prohnozuvannya. KH. – Fort, 472 [in Ukrainian].
  8. Bekryashev, A. K. Tin'ova ekonomika ta ekonomichna zlochynnist'. [*Shadow economy and economic crime*]. Pidruchnyk. Retrieved from: <http://newasp.omskreg.ru/bekryash> [in Ukrainian].
  9. Benits'kyy, A. S. (2005). Lehalizatsiya prybutkiv, zdobutykh zlochynnym shlyakhom: porivnyal'no-pravovyy analiz. [Legalization of proceeds from crime: comparative legal analysis]. Problemy borot'by z koruptsiyeyu, orhanizovanoyu zlochynnistyuu ta kontrabandoyu: Analitychni rozrobky, propozytsiyi naukovykh ta praktychnykh pratsivnykiv. (Vols. 18). Kyiv : Naukovodoslidnyy instytut «Problemy lyudyny». (pp. 137–143) [in Ukrainian].
  10. Bobyl', V. V (2013). Teoretychnyy aspekt kompleksnoyi systemy antykrizovoho upravlinnya bankivs'kymy ryzykamy. [Theoretical aspect of the complex system of crisis management of bank risks]. Bankivs'ka sprava, (Vols.2), (pp. 3–20) [in Ukrainian].
  11. Bondarenko, L. A. (2012). Ryzyk–menedzhment kredytnoyi diyal'nosti komertsyynoho banku. [Risk management of credit business of a commercial bank]. Extended abstract of Doctor's thesis.. Kyiv : KNEU, 23 [in Ukrainian].
  12. Dmytrenko, M. H. (2014). Lehalizatsiya kryminal'nykh dokhodiv ta finansuvannya teroryzmu: suchasni ekonomichni aspekty i vplyv na rozvytok bankiv. [Legalization of Criminal Income and Terrorist Financing:

- Current Economic Aspects and Impact on the Development of Banks]. Monohrafiya. Kyiv: UBS NBU, 302 [in Ukrainian].
13. Dudorov, O. (1998). Chy splyvut' "brudni hroshi" na poverkhnyu. [Will "dirty money" come to the surface]. Lehalizatsiya zlochynnykh prybutkiv, problemy kryminal'no-pravovoyi protydyi, (Vols. 1), (pp. 70–72) [in Ukrainian].
  14. Zhuravel', V. A., Panov, M. I., Shepit'ko, V. I. & Konovalova, V. O. (2008). Rozsliduvannya lehalizatsiyi (vidmyvannya) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom. [Investigation of legalization (laundering) of proceeds from crime]. Nastil'na knyha slidchoho: nauk. – prakt. vydannya dlya slidchykh i diznavachiv, (2-d ed., rev). K.: Vyd. dim "In Yure", (pp. 322–335) [in Ukrainian].
  15. Kiberzlochynnist' ta vidmyvannya koshtiv: Departament finansovykh rozsliduvan'. [Cybercrime and money laundering]. Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2013/20131230/tipolog2013.pdf (accessed 01 March 2019) [in Ukrainian].
  16. Korystin, O. Ye. (2009). Vidmyvannya koshtiv: teoretyko-pravovi zasady protydyi ta zapobihannya v Ukraini. [Money Laundering: Theoretical and Legal Principles of Counteraction and Prevention in Ukraine]. Monohrafiya. Kyiv : DP "Drukarnya MVS Ukrainy", p. 336 [in Ukrainian].
  17. Kryvonos, L. V. Derzhavne rehulyuvannya zapobihannya ta protydyi lehalizatsiyi (vidmyvannyu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom: suchasnyy stan i shlyakhy rozvytku. [State regulation of prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds from crime: current state and ways of development]. Monohrafiya. Retrieved from http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2014/4.pdf [in Ukrainian].
  18. Krykliy, O. A., Maslak, N. H., Pozhar, O. M. (2011). Bankivs'kyi menedzhment. [Bank management]. Monohrafiya. Sumy : DVNZ "UABS NBU", p. 152 [in Ukrainian].
  19. Myronenko, N. M. (2001). Lehalizatsiya (vidmyvannya) koshtiv – rizni pidkhody do ponyattya. [Legalization (laundering) of funds - different approaches to the concept]. Byuleten' z obminu dosvidom roboty. Kyiv : MVS Ukrainy, (Vols. 136), (pp. 25–28) [in Ukrainian].
  20. Nayt, F. KH. (2013). Ryzyk, nevyznachenist' ta prybutok. [Risk, uncertainty and profit]. Moskva : Delo, p. 360 [in Ukrainian].
  21. Nikolayuk, S. I. & Semchuk, A. H. (2003). Problemy operatyvnoho zabezpechennya protydyi lehalizatsiyi koshtiv, zdobutykh zlochynnym shlyakhom. [Problems of operational support to counteract the legalization of proceeds from crime]. Naukovyy visnyk. K.yiv : NAVSU, (Vols. 4), (pp. 153–161) [in Ukrainian].
  22. Pohorets'kyi, M. A., Pohorets'kyi, M. A., Serhyeyeva, D. B. & et. (2015). Osoblyvosti rozsliduvannya lehalizatsiyi (vidmyvannya) hroshovykh koshtiv, otrymanykh zlochynnym shlyakhom, z vykorystannyam kredytno-bankivs'koyi systemy. [Features of investigation of legalization (laundering) of money received from a criminal way, using the credit and banking system. Investigation of certain types of crimes]. Rozsliduvannya okremykh vydiv zlochyniv: navch. posib. K. : Alerta, (pp. 279–300) [in Ukrainian].
  23. Prasolova, S. P. (2013). Bankivs'ki operatsiyi. [Bank operations]. Navch. posib. Kyiv : TSUL, p. 568 [in Ukrainian].
  24. Prymostka, L. O., Dyba, M. M., Krasnova, I. V. (2012). Rehulyuvannya diyal'nosti bankiv v umovakh hlobal'nykh vyklykiv. [Regulation of banks activity in the context of global challenges]. Monohrafiya. Kyiv : DVNZ Kyiv. nats. ekon. un-t im. V. Het'mana. KNEU, p. 459 [in Ukrainian].
  25. Pro zapobihannya ta protydyi lehalizatsiyi (vidmyvannyu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, finansuvannyu teroryzmu ta finansuvannyu

- rozpovsyudzhennya zbroyi masovoho znyshchennya. Zakon Ukrayiny vid 24 lystopada 2018r. 1702-VII. [Law of Ukraine of November 24, 2018, 1702-VII. On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of the Proceeds from Crime, Terrorist Financing and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (accessed 01 March 2019) [in Ukrainian].
26. Ryzyky vykorystannya hotivky. [The risks of using cash]. Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrayiny. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180103/2017%20Nalichka.pdf (accessed 01 March 2019) [in Ukrainian].
27. Typolohiyi lehalizatsiyi (vidmyvannya) dokhodiv, oderzhanykh v rezul'tati zdiysnennya finansovykh operatsiy z nelikvidnymy tsinnymy paperamy. [Types of legalization (laundering) of proceeds from financial transactions with illiquid securities]. Nakaz Derzhfinmonitorynhu Ukrayiny vid 20 hrudnya 2007 r. № 230. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2007/25.12.2007/Typologies.htm. (accessed 01 March 2019) [in Ukrainian].
28. Typolohiyi lehalizatsiyi (vidmyvannya) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, cherez rynek nerukhomoho mayna. [Types of legalization (laundering) of proceeds from crime through the real estate market]. Nakaz Derzhfinmonitorynhu Ukrayiny 19 hrudnya 2008 r. № 265. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=114&art_id=998&lang=uk. (accessed 01 March 2019) [in Ukrainian].
29. Typolohichni doslidzhennya. Derzhavnoyi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrayiny za 2016, 2015, 2014 roky (2017). [Typological studies of the State Financial Monitoring Service of Ukraine for 2016, 2015, 2014.]. Kyiv, p.126. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2017/20170221/Zmist%201.pdf. (accessed 01 March 2019) [in Ukrainian].
30. Typolohichni doslidzhennya Derzhavnoyi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrayiny za 2017 rik. [Typological studies of the State Financial Monitoring Service of Ukraine for 2017]. (2018). Kyiv, p. 148. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180423/Typologia_ukr.pdf. (accessed 01 March 2019) [in Ukrainian].
31. Typolohiya lehalizatsiyi (vidmyvannya) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, cherez nebankivs'ki finansovi ustanovy iz zaluchennyam koshtiv ta inshykh aktyviv hromadyan. [Typology of legalization (laundering) of proceeds from crime through non-bank financial institutions with attraction of funds and other assets of citizens]. Retrieved from http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2010/30.12.2010/tipolog2010.pdf. (accessed 01 March 2019) [in Ukrainian].
32. Dmytrov, S. O., Kovalenko, V. V., Yezhov, A. V. & Berezhnyy, O. M. (2008). Finansovyy monitorynh v banku. [Financial monitoring in the bank]. Navch. Posibnyk. Sumy : Universytet's'ka knyha, 336.
33. Shepyt'ko, V. Yu. (2002). Prestupnye tekhnolohyy lehalizatsiyi (otmyvannya) denezhnykh sredstv y sposoby ykh razoblachenyya. [Criminal technologies of money laundering (laundering) and methods of exposing them]. nauch.-prakt. Posob. Kharkiv, 245 [in Ukrainian].
34. Yablokov, N. P. (2005). Kriminalistika. [Criminalistics]. Uchebnyk. (3-d ed., rev.). Moskva : Yurist, p.781 [in Russian].

С. В. Леонов, доктор экономических наук, профессор; **А. А. Бойко**, кандидат экономических наук; **С. В. Миненко** (Сумской государственной университет). **Систематизация и характеристика существующих схем легализации доходов, полученных незаконным путем.**

Аннотация. Цель статьи заключается в характеристике индивидуальных особенностей существующих схем легализации доходов, полученных незаконным путем, установлении природы их возникновения, а также дифференциации по общим признакам. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации,

сравнения и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** Проведена группировка схем легализации доходов, полученных незаконным путем, по источнику происхождения незаконных доходов, виду используемых активов, институциональной составляющей и каналам реализации. Доказана необходимость использования различных инструментов государственного финансового мониторинга в зависимости от выделенных групп схем легализации доходов, полученных незаконным путем, с целью повышения национальной безопасности государства. **Практическая значимость результатов исследования.** В статье обосновано, что легализация криминальных доходов требует от субъектов системы их предотвращения и противодействия более оперативного реагирования и координации усилий с соответствующими международными организациями. Доказано, что природа легализации криминальных доходов в Украине заключается в коррумпированной власти, значительной части государственной собственности, низком уровне финансового мониторинга услуг финансовых посредников и несовершенной нормативно-правовой базе.

Ключевые слова: схемы легализации доходов, мошенничество, криминальные доходы, безопасность национальной экономики.

S. Lyeonov, Dc. Econ.Sci., Professor; **A. Boyko**, Cand. Econ. Sci.; **S. Mynenko** (Sumy State University). **Systematization and characterization of existing schemes of legalization of proceeds received illegally.**

Annotation. The purpose of the article is to study the systematization and characteristics of existing schemes for the legalization of the proceeds received illegally. **Methodology of research.** Solving the problems set in the article is carried out with the help of such general scientific and special research methods: analysis and synthesis, systematization, comparison and synthesis, a dialectical approach.

Findings. The modern schemes of legalization (laundering) of proceeds from crime, among which legalization (laundering) of means: by means of illegal conversion of money with the use of fictitious enterprises, are analyzed; by performing speculative transactions with securities; offshore schemes; smuggling; underground production and so on. It has been established that legalization (laundering) of funds is a crime of a global nature, which requires subjects of the system of prevention and counteraction to legalization (laundering) of criminal proceeds of more prompt response and coordination of efforts with the relevant international organizations. **Practical value.** The article substantiates that legalization (laundering) of funds is a crime of a global nature, which requires the actors of the system of prevention and counteraction to legalization (laundering) of criminal proceeds of more prompt response and coordination of efforts with the relevant international organizations.

Keywords: money laundering, crime, legalization, financial structures, threat of security of the country.